

Wisdom as a Meta-Functional Level of Psychological Resourcefulness of Personality

Мудрість як метафункціональний рівень психологічної ресурсності особистості

Olena Shtepa

Ph.D. in Psychology, Assistant Professor, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv (Ukraine)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5396-3279>

Researcher ID: S-9557-2018

E-mail: Olena.Shtepa@lnu.edu.ua

Олена Штепа

Кандидат психологічних наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів (Україна)

ABSTRACT

The functional significance of the psychological resourcefulness of a personality is focused in the context of the psychology of being. The conditionality of wisdom as an expert system of knowledge and the individual's ability to self-change by its psychological resources is theoretically envisaged. In the research, wisdom is positioned as an expert knowledge system, which is characterized by a resource-determined sequence of updating its ethical and competency filters. Empirical descriptors of the ontological forces of man and wisdom are grounded. It is defined, that the discriminant model of wisdom (with the Wilks' Lambda index of 0.69) contains the following indicators: ability to update resources, knowledge of resources, the resource of kindness to people, ontopower of violence (leadership), the resource on the pursuit of wisdom, ontopower self-affirmation

Address for correspondence, e-mail: kpnu_lab_ps@ukr.net

Copyright: © Shtepa Olena

The article is licensed under **CC BY-NC 4.0 International** (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

© Shtepa Olena

DOI (article): <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2019-46.441-462>

<http://journals.urau.ua/index.php/2227-6246>

441

(help), a resource of self-confidence. A correlation analysis by Student's t-test ($p < 0,05$) showed, that people with a low level of wisdom in comparison with people with a high level of wisdom, have a lower level of ability to update their resources. According to Univariate analysis of variance ($p < 0,05$), the ability to update one's resources determines the level of wisdom, self-confidence, kindness to people, success, creativity, the desire for wisdom, responsibility, as well as ontopower of violence (leadership) and ontopower to live (collaboration). The results of the study made it possible to establish, that the expert function of wisdom is determined by the psychological resources available to a person, which characterize the context of personal self-determination and determine the sequence of updating filters of wisdom – ethical and competence. A change in the main ontopower in relation to the past situation is characterized as a change in the ratio of ontopower or self-change. The main psychological resources of self-change are revealed to be self-confidence, faith in goodness, the desire for wisdom. The priority of the resource of faith in goodness in relation to the resource of the desire for wisdom determines the sequence of the ethical and competency filters of wisdom as an expert knowledge system. The self-confidence resource gives a person the opportunity to trust himself in choosing an ethical-competency sequence of wisdom filters as one that leads to truth. The ability to update one's resources is crucial for actualizing wisdom as an expert system. Based on the results of the study, psychological resourcefulness as a person's ability to operate personal resources is specified as an existential ability to conscious determination of a reference source for self-interpretation.

Key words: *psychological resourcefulness, wisdom, human ontological forces, self-changes, ability.*

Вступ

У наукових дослідженнях психологічні ресурси співвідносять з особистісним потенціалом (Леонтьев, 2016: 26), що дає змогу тлумачити психологічну ресурсність як особистісну властивість. Водночас у наших розвідках ми дійшли висновку, що психологічну ресурсність доцільно схарактеризувати як уміння людини актуалізовувати власні ресурси, тобто свідомо оперувати ними, зокрема знати їх, уміти вміщувати й оновлювати (Штепа, 2018: 384). У такому означенні акцентовано саме функціональний аспект психологічної

ресурсності. Відтак, психологічну ресурсність доцільно розглядати не лише як особистісну властивість, а і як здатність. На погляд М. Савчина (Савчин, 2016: 8), однією з головних ознак здатностей є їх змістова спрямованість. З метою цілісної характеристики феномену психологічної ресурсності виявилось доцільним конкретизувати її призначення для людини, зокрема з'ясувати, для чого саме особистості бути психологічно ресурсною.

Проблематизація призначення психологічної ресурсності у ракурсі буття зумовила наш пошук аргументації власне у напрямі психології буття, що розкриває особистість у її здатності до самозміни (Знаков, 2016: 123). Самозміни визначено механізмом особистісного саморозвитку, що актуалізується ресурсами, які є у розпорядженні людини (Низовских, 2014: 35). Дослідниками простежено, що необхідність самозміни стає для особи очевидною у ситуації невизначеності. Власне здатність особистості ефективно долати невизначеність завдяки рефлексії і саморозумінню, створюючи продуктивні соціальні взаємини, науковцями означено як мудрість (Vangen et al., 2013: 1256). Проникнення у суть речей і розуміння, як їх змінити (Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду..., 2013: 179), здатність до розрізнення добра і зла (Сократ) філософами і дослідниками концептуалізовано як мудрість – експертну систему знань, що може мати етичний і компетентнісний кшталт (Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду..., 2013: 179), набувається у саморозвитку (Smulson et al., 2013) й об'єктивує істину через генеративні ресурси мовної свідомості (Лісовський, 2016: 4; 21).

Вважаємо, що поняття «генеративні ресурси мовної свідомості» (Лісовський, 2016: 4) є сумірним до наданої нами характеристики психологічних ресурсів як екзистенціально-когнітивних кодів інтерпретації людиною значущості події (Штепа, 2019: 92), відтак, на основі представлених аргументів здатність до мудрості припустимо означити як метафункціональний рівень психологічної ресурсності.

Мета статті полягає в емпіричному обґрунтуванні мудрості як метафункціонального рівня психологічної ресурсності.

Завдання статті

1. Продемонструвати можливість верифікації функціонування мудрості через показники головних онтологічних сил людини.

2. Представити емпіричні дані щодо значення психологічних ресурсів у функціонуванні мудрості.

3. Проінтерпретувати роль психологічних ресурсів у функціонуванні етичної та компетентісної мудрості.

Методи та методики дослідження

Дослідження реалізовано за моделлю Байєра, що акцентує на перетворенні проблеми в уможливлену для її розв'язання вигляд і на застосуванні результатів. Для емпіричної верифікації функціонування мудрості застосовано ідею Н. Нізовських (Низовских, 2014: 35) про самозміни як здатність людини свідомо співвідносити головні онтологічні сили особистості, що їх схарактеризував Р. Мей (Мей, 2001). Нами визначено емпіричні дескриптори головних онтологічних сил особистості на основі зіставлення інтерпретацій онтосил за Р. Меєм (Мей, 2001) і змісту шкал методики багатоаспектної квантифікації міжособистісних взаємин Т. Лірі за А. Реаном (Реан, 2006: 166, 167). Оскільки у ході дослідження числові дані усіх емпіричних показників онтологічних сил у досліджуваних установлено на адаптивному рівні, то доцільними були такі назви-маркери емпіричних дескрипторів онтосил: насилля – лідерство (авторитарність (1-й октан)), відстоювання власного «Я» – суперництво (егоїзм (2-й октан)), агресивність – наполегливість (агресивність (3-й октан)), сила жити – співпраця (дружелюбність (7-й октан)), самоствердження – допомога (альтруїстичність (8-й октан)). Оскільки ми виходили з погляду, що особа є суб'єктом інтерпретації реальності, то емпіричним дескриптором мудрості визначено

мудрість як чесноту за методикою М. Селігмана і К. Петерсона (Learn Your 24 Character Strengths) (Peterson & Seligman, 2004: 94). Психологічні ресурси діагностовано за допомогою опитувальника психологічної ресурсності (Штепа, 2018: 393). У дослідженні взяли участь 75 осіб (студенти гуманітарних факультетів, лікарі, правники, працюючі пенсіонери) віком від 18 до 73 років ($M = 36,0$) (із них 63% жінок, 37% чоловіків).

Результати та дискусії

Із метою встановити можливість характеристики групи досліджуваних за показниками мудрості й ресурсності було здійснено Tests of Normality і в такий спосіб визначено дескриптивну коректність емпіричних показників. Зокрема, показник Kolmogorov – Smirnov test становить для 30% шкал $p < 0,01$, для 70% шкал – $p < 0,05$; показник Lilliefors test – для 89% шкал $p < 0,01$, для 11% шкал – $p < 0,05$; показник Shapiro – Wilk’s test коливається у межах 0,85–0,95.

Із метою з’ясувати, чи дійсно мудрість доцільно позиціонувати як здатність до розрізнення добра і зла, було реалізовано багатофакторний аналіз. У групі досліджуваних встановлено, що показники авторитарності, егоїстичності й агресивності включено до фактора 1, що пояснює 38,5% дисперсії, а до фактора 2 (27,8%) увійшли показники альтруїстичності й дружелюбності (рис. 1). Отримані дані дають змогу інтерпретувати мудрість як експертну систему знань, що дає людині можливість дискримінувати поняття за категоріями добра і зла. Водночас сама мудрість постає атрибутом із невизначеною валентністю.

На основі даних описової статистики було виокремлено дві підгрупи досліджуваних із високим і низьким рівнями мудрості ($M1 = 26$; $M2 = 47$) (рис. 2). За результатами дискримінантного аналізу було встановлено, що показник «мудрість» є на 85,3% коректною дискримінантою для досліджуваної групи ($p < 0,05$).

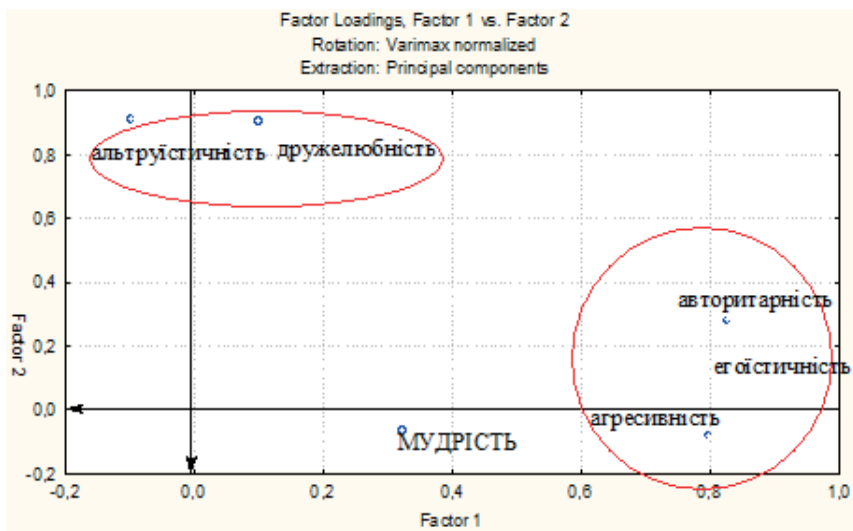

Рис. 1. Результати багатofакторного аналізу щодо мудрості як експертної системи знань

Лідерство є найяскравішою тенденцією у підгрупі осіб із високим рівнем мудрості, а в підгрупі осіб із низьким рівнем мудрості тенденції лідерства і допомоги є рівновеликими. За рівнем співпраці особи з різним рівнем мудрості є схожими. Водночас рівень допомоги кількісно нижчий у підгрупі осіб із високим рівнем мудрості. Пояснення співвідношення онтосил особистості за критерієм мудрості, на наш погляд, потребувало якісних даних, оскільки кількісні виявилися парадоксальними.

Було уточнено, що дискримінантна модель мудрості (за показника Wilks' Lambda 0,69) містить такі показники: уміння оновлювати власні ресурси, знання власних ресурсів, ресурс доброти до людей, онтосила насилля (лідерство), ресурс прагнення мудрості, онтосила самоутвердження (допомога), ресурс упевненості в собі.

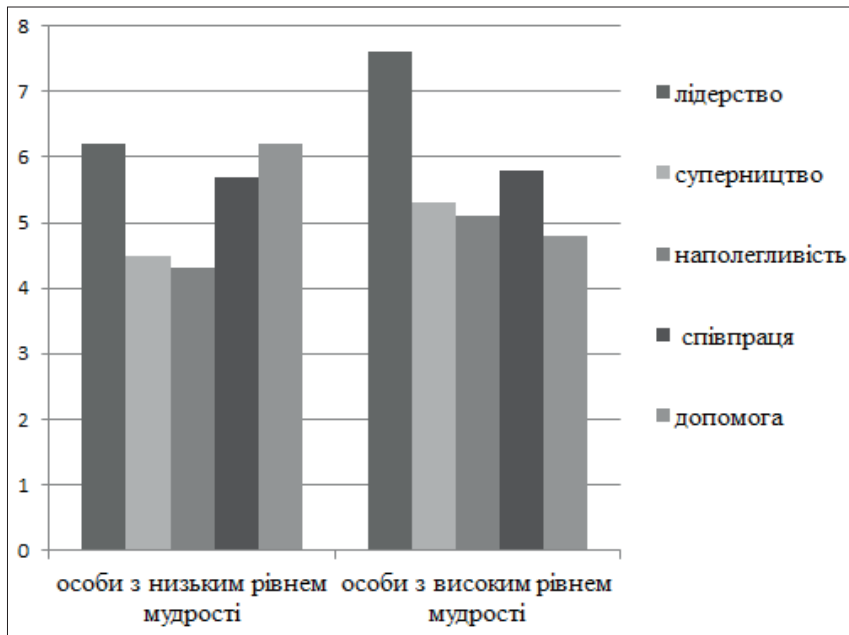

Рис. 2. Співвідношення головних онтологічних сил людини в осіб із різним рівнем мудрості (бали)

Результати порівняльного аналізу за t-критерієм Стьюдента ($p < 0,05$) показали, що особи з низьким рівнем мудрості, порівняно з особами з високим рівнем мудрості, характеризуються нижчим рівнем показника уміння оновлювати власні ресурси ($M1 = 5,5$; $M2 = 6,9$). За даними регресійного аналізу фактором мудрості є показник уміння оновлювати власні ресурси. За результатами однофакторного дисперсійного аналізу ($p < 0,05$) визначено, що уміння оновлювати власні ресурси зумовлює рівень мудрості, ресурсів упевненості в собі, доброти до людей, успіху, творчості, прагнення мудрості, відповідальності, а також онтосил насилля (лідерства) і сили жити (співпраці).

Таблиця 1

Результати однофакторного дисперсійного аналізу за показником
уміння оновлювати власні ресурси

Порівнювані показники	SS- Effect	df- Effect	MS- Effect	SS- Error	df- Error	MS- Error	F	p
Упевненість у собі	90,22	6	15,03	129,71	68	1,90	7,88	0,00
Доброга до людей	32,55	6	5,42	135,44	68	1,99	2,72	0,01
Допомога іншим	19,90	6	3,31	134,97	68	1,98	1,67	0,14
Успіх	15,57	6	2,59	63,96	68	0,94	2,75	0,01
Любов	12,920	6	2,15	90,19	68	1,32	1,62	0,15
Творчість	55,59	6	9,26	96,48	68	1,41	6,53	0,00
Віра у добро	14,36	6	2,39	117,95	68	1,73	1,38	0,23
Прагнення мудрості	13,96	6	2,32	61,42	68	0,90	2,57	0,02
Робота над собою	8,19	6	1,36	65,96	68	0,97	1,40	0,22
Самореалізація у професії	35,77	6	5,96	106,41	68	1,56	3,80	0,00
Відповідальність	21,72	6	3,62	78,93	68	1,16	3,11	0,00
Онтосила насилля (лідерство)	162,06	6	27,01	752,52	68	11,06	2,44	0,03
Онтосила відстоювання власного «Я» (суперництво)	47,64	6	7,94	439,50	68	6,46	1,22	0,30
Онтосила агресії (наполегливість)	22,87	6	3,81	495,12	68	7,28	0,52	0,78
Онтосила жити (співпраця)	99,62	6	16,60	489,89	68	7,20	2,30	0,04
Онтосила самоутвердження (допомога)	86,64	6	14,44	669,35	68	9,84	1,46	0,20
Мудрість	487,24	6	81,20	2036,14	68	29,94	2,71	0,02

Зіставлення результатів дискримінантного, порівняльного, регресійного й однофакторного дисперсійного аналізу дало змогу виявити, що уміння оновлювати власні ресурси є визначальним показником мудрості як експертної системи знань, що характеризується етичним і компетентнісним компонентами.

Кореляційний аналіз виявив, що уміння оновлювати власні ресурси прямо пов'язано з мудрістю ($r = 0,22$; $p < 0,05$) і співпрацею (онтосила жити) ($r = 0,38$; $p < 0,001$). Своєю чергою, співпраця (онтосила жити) прямо пов'язана з допомогою (онтосила самоутвердження) ($r = 0,67$; $p < 0,001$); допомога прямо пов'язана з ресурсами прагнення мудрості ($r = 0,38$; $p < 0,001$) і віри у добро ($r = 0,54$; $p < 0,001$). Ресурс прагнення мудрості прямо пов'язаний із лідерством (онтосила насилля) ($r = 0,21$; $p < 0,05$), яке своєю чергою прямо пов'язане з наполегливістю (онтосила агресії) та суперництвом (онтосила відстоювання власного «Я»).

Із метою з'ясування змістової наближеності онтосил, психологічних ресурсів і мудрості було застосовано кластерний аналіз (рис. 3, 4). На рис. 3 дендрограма ілюструє, що до показників-індикаторів мудрості – інтересу до навчання, перспективності, гнучкості мислення – більш наближеними з онтосил є такі, як сила жити (співпраця) і самоутвердження (допомога). Сполучником між онтосилами і мудрістю допустимо вважати саме інтерес до навчання.

Рис. 4 унаочнює, що мудрість охоплює як ресурси, так і онтосили людини. Важливо звернути увагу на те, що ресурсом, який відокремлює онтосили добра (самоутвердження (допомога) і сила жити (співпраця)) та зла (насилля (лідерство), відстоювання власного «Я» (суперництво), агресія (наполегливість)), є саме ресурс віри у добро, що характеризує відсутність амбівалентності у сприйманні життя.

Із метою встановити динамічне співвідношення психологічних ресурсів і показників-індикаторів мудрості було застосовано методи «причин та ефектів» Ішикави (рис. 5).

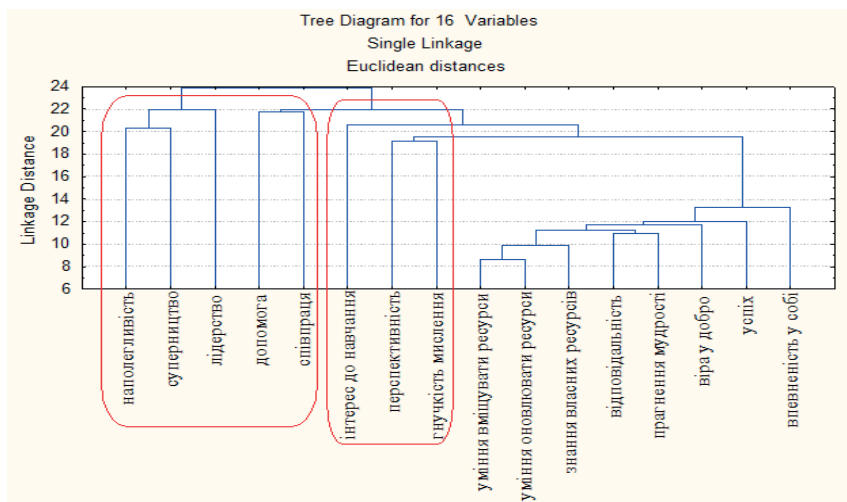

Рис. 3. Результати кластерного аналізу методом дендрограми щодо показників-сполучників мудрості й онтосил людини

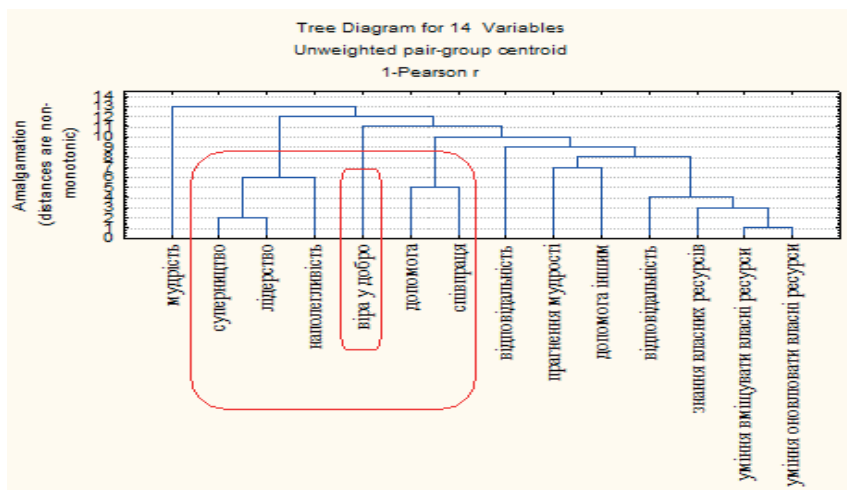

Рис. 4. Результати кластерного аналізу методом дендрограми щодо показників-сполучників мудрості й психологічних ресурсів

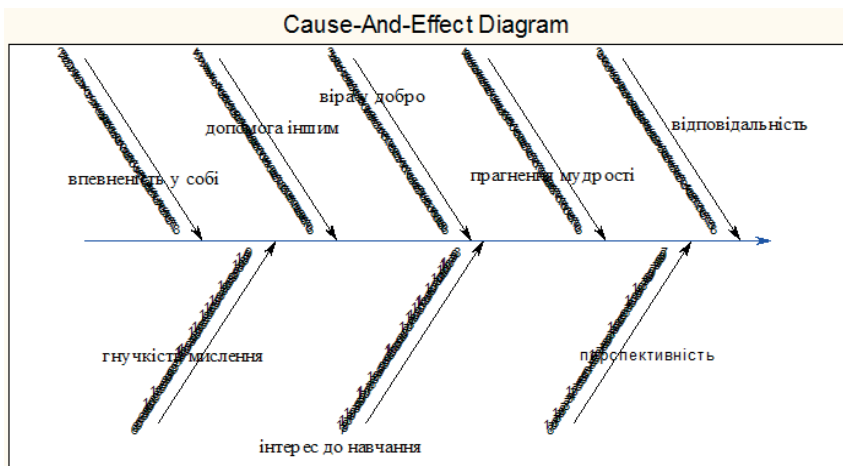

Рис. 5. Результати аналізу процесів методом «причин та ефектів» щодо показників-сполучників мудрості й психологічних ресурсів

Метод аналізу процесів за Ішикавою виявив наявність збігу показника-індикатора мудрості «інтерес до навчання» (вибірковість у засвоєнні компетенцій, чуття потоку за вивчення того, що вважається важливим (Peterson & Seligman, 2004: 103)) і ресурсу віри у добро. Такі результати вказують, на наш погляд, на те, що через ресурс віри у добро реалізується означення людиною фактів реальності як значущих, а далі вона докладніше аналізує інформацію. Відтак, психологічні ресурси зумовлюють розкриття мудрості як експертної системи знань саме етико-компетентнісної послідовності.

Із метою встановити структуру системи співвідношень онтосил і психологічних ресурсів осіб із різним рівнем мудрості було застосовано багатофакторний аналіз, результати якого систематизовано у табл. 2. До факторної моделі було включено ті психологічні ресурси, які було виявлено у дискримінантній моделі мудрості, а також ресурс віри у добро, як такий, що характеризує динаміку системи мудрості.

© Shtepa Olena

Таблиця 2

Результати багатфакторного аналізу системи співвідношень онтосил і психологічних ресурсів осіб із різним рівнем мудрості

Показники аналізу	Факторні навантаження показників у групі осіб із високим рівнем мудрості			Факторні навантаження показників у групі осіб із низьким рівнем мудрості		
	Factor 1 (35,2%)	Factor 2 (31,83%)	Factor 3 (14,2%)	Factor 1 (46,6%)	Factor 2 (26,8%)	Factor 3 (17,4%)
Ресурс упевненості в собі	0,66	-0,05	0,22	-0,54	0,25	0,75
Ресурс віри у добро	0,30	0,94	-0,07	-0,01	0,95	-0,08
Ресурс прагнення мудрості	-0,23	0,85	0,25	0,10	0,87	-0,43
Знання власних ресурсів	0,26	0,28	0,74	0,00	0,69	0,19
Онтосила насилля (лідерство)	0,77	-0,19	0,49	0,91	0,29	0,06
Онтосила відстоювання власного «Я» (суперництво)	0,35	-0,07	0,88	0,99	-0,07	0,01
Онтосила агресії (наполегливість)	0,84	0,29	0,03	0,29	-0,20	0,90
Онтосила жити (співпраця)	0,19	0,64	-0,64	0,72	0,62	0,16
Онтосила самоутвердження (допомога)	-0,06	0,90	-0,04	-0,91	0,15	0,30
Мудрість	0,85	-0,00	0,07	-0,97	-0,07	-0,12

На основі даних багатофакторного аналізу в підгрупах осіб із різним рівнем мудрості доцільно підкреслити, що в осіб із високим рівнем мудрості вияв онтосили насилля (лідерство) й онтосили агресії (наполегливість) інтерпретований психологічним ресурсом упевненості в собі, онтосила самотвердження (допомога) – ресурсами віри у добро і прагнення мудрості, онтосила відстоювання власного «Я» (суперництво) – знанням власних ресурсів. У групі осіб із низьким рівнем мудрості вияв усіх онтосил, окрім агресії (наполегливість), інтерпретований невисоким рівнем вияву ресурсу впевненості у собі. Ресурси віри у добро, прагнення мудрості, знання власних ресурсів надає інтерпретацію для неяскавого вияву онтосили жити (співпраця). Водночас вияв онтосили агресії (наполегливість) має інтерпретаційний фон ресурсу впевненості у собі (але від загального розподілу дисперсії такий тренд пояснює лише 17% дисперсії). Загалом система співвідношень онтосил і психологічних ресурсів осіб із високим рівнем мудрості є зрозумілою, прослідковується чітка узгодженість між ресурсами і виявом певних онтосил. Система співвідношень онтосил і психологічних ресурсів осіб із низьким рівнем мудрості є маловиразною, узгодженість між ресурсами і виявом онтосил є слабкою.

Із метою з'ясувати особливості зумовленості співвідношення онтосил людини з її психологічними ресурсами в осіб із різним рівнем мудрості було реалізовано аналіз головних компонент (табл. 3). Показниками для аналізу було визначено онтосили людини, активним фактором – уміння оновлювати власні ресурси, групуючим фактором – мудрість, додатковими факторами – певні психологічні ресурси.

За даними багатофакторного аналізу методом головних компонент для осіб із різним рівнем мудрості встановлено, що в осіб із високим рівнем мудрості психологічні ресурси віри у добро й упевненості в собі зумовлюють вияв онтосили самотвердження (допомога) і невиявлення усіх інших онтосил.

Таблиця 3

Результати багатфакторного аналізу методом головних компонент для осіб із різним рівнем мудрості

Показники аналізу	Факторні навантаження головних компонент осіб із високим рівнем мудрості			Факторні навантаження головних компонент осіб із низьким рівнем мудрості		
	Factor 1 (78,2%)	Factor 2 (21,8%)	Factor 3 (6,8%)	Factor 1 (80,8%)	Factor 2 (12,5%)	Factor 3 (6,8%)
	Онтосила насилля (лідерство)	-0,97	-0,21	0,13	-0,98	0,11
Онтосила відстоювання власного «Я» (суперництво)	-0,69	-0,72	0,07	-0,97	0,22	0,07
Онтосила агресії (наполегливість)	-0,98	-0,15	-0,33	0,90	0,25	-0,33
Онтосила жити (співпраця)	-0,86	0,50	-0,32	-0,85	0,39	-0,32
Онтосила самоутвердження (допомога)	0,86	-0,50	-0,30	-0,75	-0,58	-0,30
*Ресурс упевненості в собі	0,94	0,32	0,21	-0,97	-0,01	0,21
*Ресурс віри у добро	1,0000	-0,00	-0,10	0,26	0,95	-0,10
*Ресурс прагнення мудрості	-0,50	-0,86	-0,17	0,65	0,73	-0,17
*Знання власних ресурсів	0,50	0,86	0,95	0,20	0,19	0,95

*Додаткові фактори.

На наш погляд, одночасна актуалізація ресурсів прагнення мудрості й віри у добро зумовлює певний інформаційний дисонанс в експертній системі знань особи таким чином, що порушується етико-компетентнісна послідовність інтерпретації даних. Наслідком такої неузгодженості стає реалізація онтосили агресії (наполегливість), зокрема в осіб із низьким рівнем мудрості. Актуалізація ресурсів віри у добро, упевненості в собі й тимчасова відмова від «попередньої» мудрості, тобто відкритість досвіду, дають людині змогу ясно і переконливо презентувати іншим власну життєву позицію.

Висновки

Результати проведеного дослідження дали змогу встановити, що експертна функція мудрості зумовлена наявними психологічними ресурсами людини, які характеризують контекст особистісного самовизначення і зумовлюють послідовність актуалізації фільтрів мудрості – етичного і компетентнісного. Послідовність опрацювання інформації крізь фільтри мудрості зумовлює вияв головної онтосили людини, тобто її самовизначення. Зміни головної онтосили відносно минулої ситуації характеризуються як переміна співвідношення онтосил або самозміни. Головними психологічними ресурсами самозміни виявлено впевненість у собі, віру в добро, прагнення мудрості. Першочерговість ресурсу віри у добро відносно ресурсу прагнення мудрості зумовлює послідовність роботи етичного і компетентнісного фільтрів мудрості як експертної системи знань. Ресурс упевненості в собі дає особі змогу довіряти собі у виборі етико-компетентнісної послідовності фільтрів мудрості як такої, що розкриває істину. Вміння оновлювати власні ресурси є визначальним для актуалізації мудрості як експертної системи, тому людині важливо усвідомлювати, у яких етико-інформаційних джерелах вона оновлює власні інтерпретаційні коди, тобто психологічні ресурси. Імовірно, важливими є і способи оновлення ресурсів. На основі отриманих даних у результаті дослідження

можемо стверджувати, що особі важливо бути психологічно ресурсною, щоб бути мудрою, адже саме уміння оновлювати власні психологічні ресурси зумовлює можливість і характер саморозуміння.

Отож, мудрість можемо уточнити як експертну систему знань людини, що характеризується ресурсно зумовленою послідовністю актуалізації її етичного і компетентнісного фільтрів. Тоді психологічну ресурсність як здатність оперувати власними ресурсами доцільно конкретизувати як екзистенційну здатність особистості до свідомого визначення етапного джерела для самоінтерпретації.

Прикладне значення результатів дослідження полягає у можливості характеристики продуктивності людини через її уміння збалансовувати власні онтологічні сили.

Література

- Знаков В. В. Психология понимания мира человека. Москва : Изд-во «Институт психологии РАН», 2016. 488 с.
- Леонтьев Д. А. Саморегуляция, ресурсы и личностный потенциал. *Сибирский психологический журнал*. 2016. № 62. С. 18–37. DOI 10.17223/17267080/62/3.
- Лісовський П. М. Феноменологія мудрості: духовний капітал постсучасності (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03. Київ, 2016. 32 с.
- Мэй Р. Сила и невинность. 2001. URL : testlib.meta.ua/book/143515/read/
- Низовских Н. А. Человек как автор самого себя: психосемантическое исследование личностного развития: монография. Москва – Берлин : Директ-Медиа, 2014. 405 с.
- Реан А. А. Психология и психодиагностика личности. Теория, методы исследования, практикум. Санкт-Петербург : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. 255 с.
- Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості: монографія / за ред. Н. В. Чепелевої. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 276 с.
- Савчин М. Здатності особистості: монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2016. 288 с.
- Сократ. URL : <https://aforizm.org>.

- Штепа О. С. Опитувальник психологічної ресурсності особистості: результати розробки й апробації авторської методики. *Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України* / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. Вип. 39. С. 380–399. URL : https://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2018_39_33.
- Штепа О. С. Ресурсна та мотиваційна актуалізація чуття самоефективності. *Здоров'я у мультидисциплінарному дискурсі: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (11–13 квітня 2019 р., м. Львів)*. Львів : Український католицький університет, 2019. С. 91–94.
- Bangen, K. J., Meeks, T. W., & Jeste, D. V. (2013). Defining and Assessing Wisdom: A Review of the Literature. *Am J Geriatr Psychiatry*, 21 (12), December, 1254–1266. DOI 10.1016/j.jagp.2012.11.020.
- Learn Your 24 Character Strengths. The VIA Character Strengths survey. Personality Test, Personality Assessment. URL : <https://www.viacharecter.org>.
- Peterson, C., & Seligman, M. (2004). Character Strengths and Virtues. A Handbook and Classification. OXFORD UNIVERSITY PRESS. 815 p.
- Smulson, M., Nazar, M., & Mahtihanova, N. (2013). Withdon as psychological phenomenon. *Technologies of intellect development*, 1, 4. URL : <https://psytir.org.ua/>

References

- Znakov, V.V. (2016). *Psikhologiiia ponimaniia mira cheloveka [Psychology of comprehension of worldview of a person]*. Moskva: Izd-vo «Institut psikhologii RAN» [in Russian].
- Leontiev, D.A. (2016). Samoregulatsiia, resursy i lichnostnyi potentsial [Self-regulation, resources and personality potential]. *Sibirskii psikhologicheskii zhurnal – Siberian psychological journal*, 62, 18–37. DOI: 10.17223/17267080/62/3 [in Russian].
- Lisovskiy, P.M. (2016). Fenomenologiiia mudrosti: dukhovnyi kapital post-suchasnosti (socialno-filosofskiy analiz) [The phenomenology of wisdom: the spiritual capital of post-modern times (socio-philosophical analysis)]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- May, R. (2001). *Sila i nevinnost [Strength and innocence]*. Retrieved from <https://testlib.meta.ua/book/143515/read/> [in Russian].
- Nizovskikh, N.A. (2014). *Chelovek kak avtor somoho siebia: psikhosemanticheskoie issliedovaniie lichnostnogo razvitiia [Man as the author of*

- himself: a psychosemantic study of personality development*]. Moskva-Berlin: Direkt-Media [in Russian].
- Rean, A.A. (2006). *Psikhologiya i psikhodiagnostika lichnosti. Teoriya, metody issledovaniya, praktikum [Psychology and psychodiagnostics of personality. Theory, methods, researches, practical work]*. Saint Petersburg: Praim-EVROZNAK [in Russian].
- Rozuminnia ta interpretatsiia zhyttievoho dosvidu yak chynnyk rozvytku osobystosti [*Understanding and interpreting life experience as a factor in personality's development*] (2013). N.V. Chepelieva (Ed.). Kirovograd : Imeks-LTD [in Ukrainian].
- Savchyn, M. (2016). *Zdatnosti osobystosti [Abilities of personality]*. Kyiv: VTZ «Akademiia» [in Ukrainian].
- Socrat. Retrieved from <http://www.aforizm.org> [in Russian].
- Shtepa, O.S. (2018). Opytuvalnyk psykholohichnoi resursnosti osobystosti: rezultaty rozrobky i aprobatsii avtorskoi metodyky [The questionnaire of a personality's psychological resourcefulness: the results of development and approbation of the author's method]. *Problemy suchasnoyi psykholohiyi - Problems of Modern Psychology. Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*. S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva (Eds.), 39, 380–399. Kamianets-Podilskyi: Aksioma. DOI:10.31108/1.2018.5.15.13 [in Ukrainian].
- Shtepa, O.S. (2019). Resursna ta motyvatsiina aktualizatsiia chuttia samofektyvnosti [Resource-related and motivational actualization of the sense of self-efficacy]. *Zdorovia u multidystryplinarnomu dyskursi – Health in a multidisciplinary discourse: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, (pp. 91–94). Lviv: Ukrainian Catholic University [in Ukrainian].
- Bangen, K., J., Thomas, W. Meeks, M. D., & Jeste, D.V. (2013). Defining and Assessing Wisdom: A Review of the Literature. *Am J Geriatr Psychiatry*, December, 21(12), 1254–1266. DOI:10.1016/j.jagp.2012.11.020 [in English].
- Learn Your 24 Character Strengths. The VIA Character Strengths survey. Personality Test, Personality Assessment*. Retrieved from www.viacharecter.org.
- Peterson, C., & Seligman, M. (2004). *Character Strengths and Virtues. A Handbook and Classification*. OXFORD UNIVERSITY PRESS.
- Smulson, M., Nazar, M., & Mahtihanova, N. (2013). Wisdom as psychological phenomenon. *Technologies of intellect development*, 1 (4). Retrieved from psytir.org.ua/.

Штепа Олена. Мудрість як метафункціональний рівень психологічної ресурсності особистості

АНОТАЦІЯ

У напрямі психології буття проблематизовано функціональну значущість психологічної ресурсності особистості. Теоретично простежено зумовленість мудрості як експертної системи знань і здатності особистості до самозміни її психологічними ресурсами. У дослідженні мудрість позиціоновано як експертну систему знань людини, що характеризується ресурсно зумовленою послідовністю актуалізації її етичного і компетентнісного фільтрів. Обґрунтовано емпіричні дескриптори онтологічних сил людини та мудрості.

Установлено, що дискримінантна модель мудрості (за показника Wilks' Lambda 0,69) містить такі показники: уміння оновлювати власні ресурси, знання власних ресурсів, ресурс доброти до людей, онтосила насилля (лідерство), ресурс прагнення мудрості, онтосила самоутвердження (допомога), ресурс упевненості в собі. Результати порівняльного аналізу за t-критерієм Стьюдента ($p < 0,05$) показали, що особи з низьким рівнем мудрості, порівняно з особами з високим рівнем мудрості, характеризуються нижчим рівнем уміння оновлювати власні ресурси ($M1 = 5,5$; $M2 = 6,9$). За даними регресійного аналізу фактором мудрості є показник уміння оновлювати власні ресурси. За результатами однофакторного дисперсійного аналізу ($p < 0,05$) визначено, що уміння оновлювати власні ресурси зумовлює рівень мудрості, ресурсів упевненості в собі, доброти до людей, успіху, творчості, прагнення мудрості, відповідальності, а також онтосил насилля (лідерство) і сили жити (співпраця).

Результати проведеного дослідження дали змогу встановити, що експертна функція мудрості зумовлена наявними психологічними ресурсами людини, які характеризують контекст особистісного самовизначення і зумовлюють послідовність актуалізації фільтрів мудрості – етичного й компетентнісного. Зміни головної онтосили відносно минулої ситуації характеризуються як переміна співвідношення онтосил або самозміни. Головними психологічними ресурсами самозміни виявлено впевненість у собі, віру в добро, прагнення мудрості. Пріоритетність ресурсу віри у добро відносно ресурсу прагнення мудрості зумовлює послідовність роботи етичного і компетентнісного фільтрів мудрості як експертної системи знань. Ресурс упевненості в собі дає особі змогу дові-

рати собі у виборі етико-компетентнісної послідовності фільтрів мудрості як такої, що розкриває істину. Уміння оновлювати власні ресурси є визначальним для актуалізації мудрості як експертної системи. На основі результатів дослідження психологічну ресурсність як здатність людини оперувати власними ресурсами конкретизовано як екзистенційну здатність особистості до свідомого визначення еталонного джерела для самоінтерпретації.

Ключові слова: психологічна ресурсність, мудрість, онтологічні сили людини, самозміни, здатність.

Штепа Елена. Мудрость как метафункциональный уровень психологической ресурсности личности

АННОТАЦИЯ

Функциональная значимость психологической ресурсности личности проблематизирована в контексте психологии бытия. Теоретически прослежена обусловленность мудрости как экспертной системы знаний и способности личности к самоизменению ее психологическими ресурсами. В исследовании мудрость позиционирована как экспертная система знаний, характеризующаяся ресурсно обусловленной последовательностью актуализации ее этического и компетентностного фильтров. Обоснованы эмпирические дескрипторы онтологических сил человека и мудрости.

Установлено, что дискриминантная модель мудрости (при показателе Wilks' Lambda 0,69) содержит такие показатели: умение обновлять свои ресурсы, знание своих ресурсов, ресурс доброты к людям, онтосила насилия (лидерство), ресурс стремления к мудрости, онтосила самоутверждения (помощь), ресурс уверенности в себе. Результаты сравнительного анализа по t-критерию Стьюдента ($p < 0,05$) показали, что люди с низким уровнем мудрости, в сравнении с людьми с высоким уровнем мудрости, характеризуются более низким уровнем умения обновлять свои ресурсы. Однофакторный дисперсионный анализ ($p < 0,05$) показал, что умение обновлять свои ресурсы обуславливает уровень мудрости, ресурсов уверенности в себе, доброты к людям, успеха, творчества, стремления к мудрости, ответственности, а также онтосил насилия (лидерство) и силы жить (сотрудничество).

Результаты проведенного исследования дали возможность установить, что экспертная функция мудрости обусловлена наличием у человека психологических ресурсов, которые характеризуют контекст личностного самоопределения и обуславливают последовательность актуализации фильтров мудрости – этического и компетентностного. Смена главной онтосылы относительно прошедшей ситуации характеризуется как изменение соотношения онтосыл или самоизменения. Главными психологическими ресурсами самоизменений выявлены уверенность в себе, вера в добро, стремление к мудрости. Приоритетность ресурса веры в добро относительно ресурса стремления к мудрости обуславливает последовательность работы этического и компетентностного фильтров мудрости как экспертной системы знаний. Ресурс уверенности в себе дает человеку возможность доверять себе в выборе этико-компетентностной последовательности фильтров мудрости как такой, которая ведет к истине. Умение обновлять свои ресурсы является определяющим для актуализации мудрости как экспертной системы. На основе результатов исследования психологическую ресурсность как способность человека оперировать своими ресурсами конкретизировано как экзистенциальную способность сознательного определения эталонного источника для самоинтерпретации.

Ключевые слова: психологическая ресурсность, мудрость, онтологические силы человека, самоизменения, способность.

Original manuscript received September 02, 2019
Revised manuscript accepted October 08, 2019